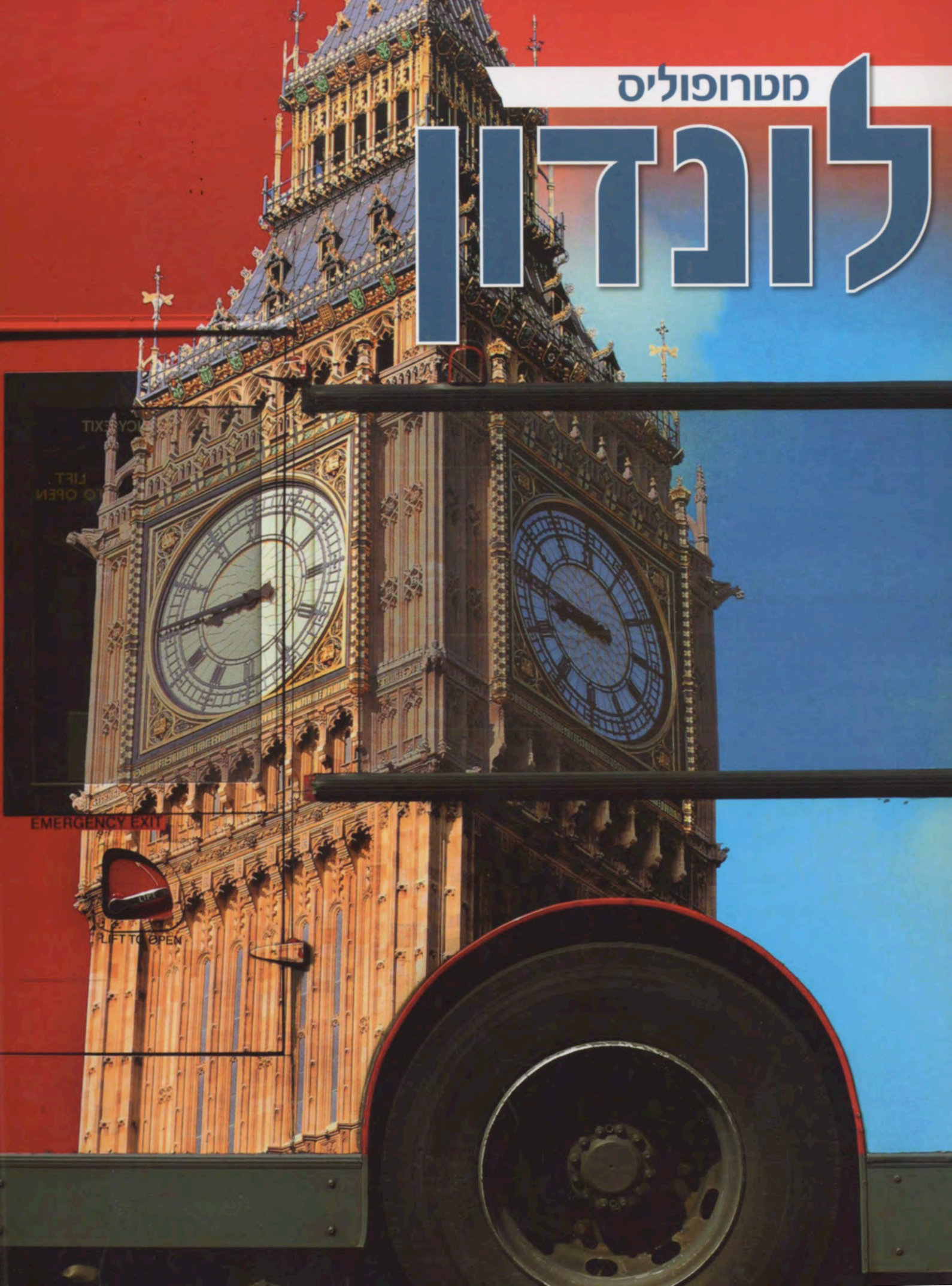

מטרופוליס

לונדון

TIX VOKI
LIFT
TO OPEN

EMERGENCY EXIT

LIFT TO OPEN

הגינה הקטנה שלי

ויכוח ער ומלא יצרים מתנהל בלונדון על פרצופה הירוק של העיר. התשוקה האנגלית לגינון מתממשת היום בעיקר בחצר האחורית ובגן הסגור, ואילו המגמה החברתית מבקשת ירוק לכולם וקוראת לשינוי. **דניאל האושר** ממוזאון הגנים - נווה ירוק ושופע בלבה של העיר, ו**אנדי סטורג'ן**, השם החם של עיצוב הגנים בממלכה, כותבים על אהבה, שורשים, אסתטיקה וכפייתיות - לאן הולכים שבילי הגן הלונדוני

● צילומים באדיבות מוזאון הגנים

ב דו"ח השנתי האחרון שלו (2011), ציין בנק HSBC כי בכל שנה מוציאים הבריטים כ-7.7 מיליארד ליש"ט על הגנים שלהם. זהו סכום הקרוב למה שהוציאה בריטניה על מבצעייה הצבאיים באפגניסטן ובעירק. לא תהיה זו הגזמה לומר שלבריטים ישנה אובססיה רצינית בכל הקשור לגנים ולגינות. ואכן, ציפייה של עשר שנים ברשימת ההמתנה להקצאת חלקת גינות בעיר איננה מחזה נדיר; על פי נתונים של חברות הביטוח, ישנה עלייה קבועה של גינות מגנים, וגנבים בריטיים עדיין חושבים שעקירת עצים וריקון עציצים הם עסק משתלם. ב"חברה המלכותית הבריטית לגנים" ישנו שירות טלפוני אשר מחצית מזמנו מוקדש לקורבנות טראומה שנגרמה בשל פגמים בפרחים ובעצים. "חיינו של הגן האנגלי אינם קלים", אומר ליי האנט, היועץ הראשי של החברה המלכותית לגנים בראיון לסאנדיי טלגרף. "ממש כמונו כשאנו מאבדים מישהו יקר, גננים עוברים לעתים קרובות את אותו תהליך של אבל – הלם, הכחשה, כעס, דיכאון וקבלה". לאחרונה זעזעה את עולם הגננות הבריטי הצהרתה של פרופסור מרתה שוורץ, אדריכלית מאוניברסיטת הארוורד בארה"ב ומי שתכננה את נופם של אזורים משמעותיים בבירת הממלכה. שוורץ טוענת כי הרומנטיקה הבריטית והעובדה שאנשים רוצים להביע את עצמם באמצעות הגנים שלהם היא אמנם נהדרת, אך יחד עם זאת היא עלולה להשיב את אנגליה לאחור – אם הציבור הלונדוני לא ילחץ על ההנהגה לקבל שטחים ירוקים ציבוריים נאותים. לדעתה של שוורץ, כדי למשוך אנשים לגור בלונדון, העיר צריכה לפתח תחבורה ציבורית יעילה, אזורים משחק נאותים לילדים ותשתית ירוקה איכותית שתכלול אזורים שלמים בהם התושבים יכולים לנוח ולהרגע.

תחביב האצולה

שמו הטוב והמוכר בעולם של "הגן האנגלי" החל לצבור תאוצה בסוף המאה ה-18, אז אחז באנגליה "שיגעון" לפרחים. הבעלות על גינה הפכה להיות הגורם הנדרש לחוויית האושר. נשים קישטו את ראשיהן בערונות פורחות במסיבות יוקרה. אורחים דמי מעלה הקדישו את זמנם כבר אז לביקור וללימוד על הגנים.

מוקם הגן הבוטני הראשון באנגליה באוניברסיטת אוקספורד

1621

הקארדינל וולסלי רוכש את המפטון קורט ויוצר בו גן כדי להרשים את הנרי השמיני

1540

הרוזמרין מוצג לראשונה על ידי אשתו של אדוארד השלישי, פיליפה מהיינולט

1340

אלכסנדר נקהאם מפרסם לראשונה את רשימת 200 הצמחים המקומיים

1190

סרגל זמן ירוק

הפלישה הרומית מביאה לבריטניה את תפישת הגן המקושט כמסתייך לתחום המנוחה והבילוי

43 לספירה

עיצוב נוף משנה את קווי הקרקע ויוצר מציאות נופית חדשה

1750

ראשית אופנת הפיקטורסק - (Picturesque Garden) גנים המעוצבים בפראיות וקישוטיות רבה

1708

(David Huff)

וויליאם קנט מעצב את גני קיו

1730

בצ'לסי נוסד הפיזיק גארדן (The Physic Garden)

1673

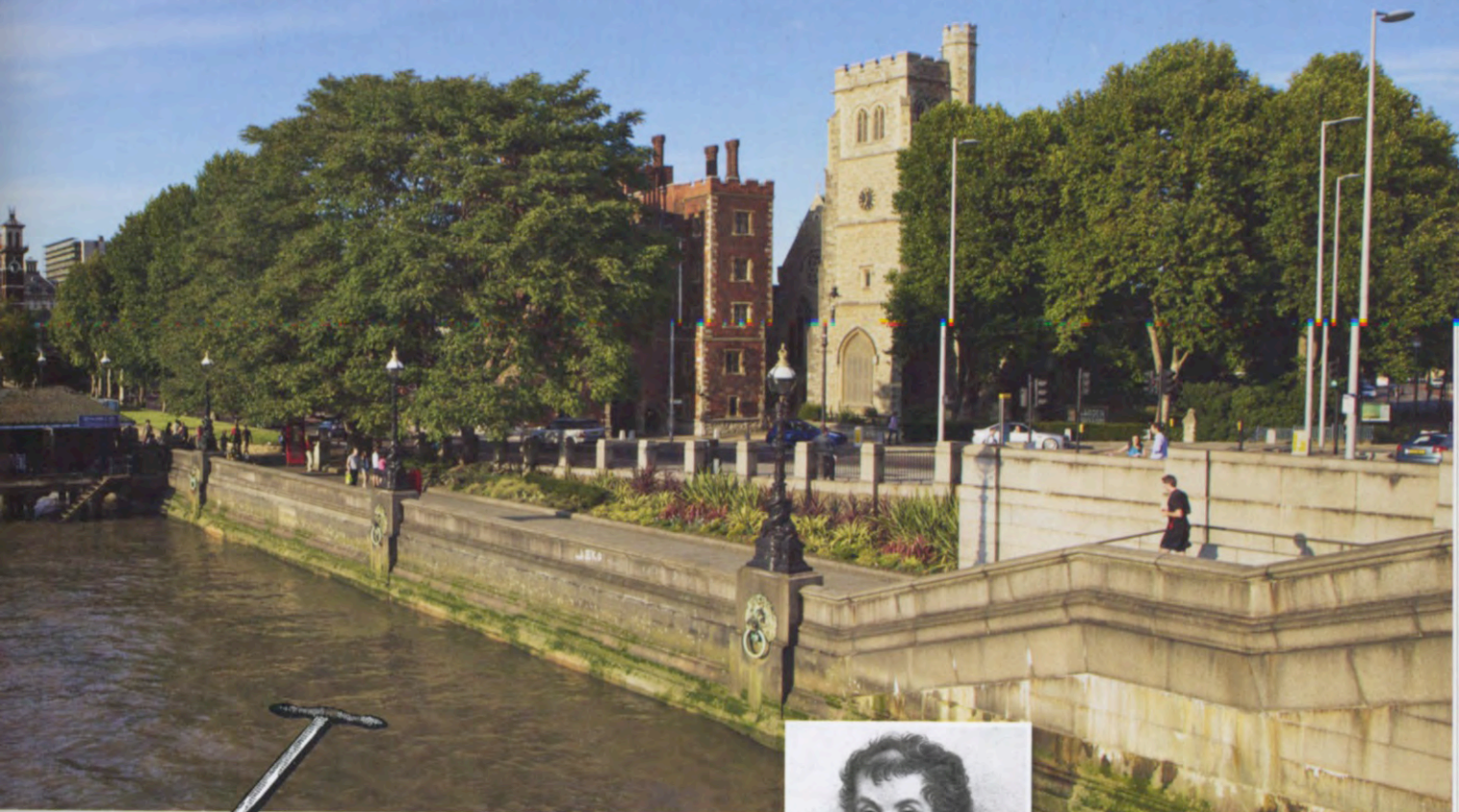
לאחר מלחמת האזרחים האנגלית גוואה הפופולאריות של גנים בסגנון רשמי

1660

לפוש בלב העיר

מי שמבקר היום בלונדון יכול ליהנות מהצצה אל העולם הבריטי הטיפוסי הזה על ידי ביקור במוזאון הגן (The Garden Museum). את גן המוזאון (The Knot Garden) עיצבה המרקיזה האלמנה מסולסברי (The Dowager Marchioness of Salisbury) בסגנון המאה ה-17. בלב הגן שוכנים קבריהם של "ציידי" הצמחים, הגננים והאספנים הגדולים שפעלו באותה תקופה - ג'ון טריידסנט (John Tradescant) האב והבן. השניים שתלו בו צמחי תבלין שונים: צמח השני, מיפל אדום, עץ הצבעוני ועוד מינים רבים אחרים. המוזאון עצמו הוקם במבנה הנוטש והמט לנפול של כנסיית סנט מרי בלמבת'. המוזאון והגן מהווים נקודה שופעת ירק בליבה של לונדון, המטופלת בידי קבוצה קטנה של גנים מתנדבים. מעבר לחשיבותם כנקודה אקולוגית בלב האורבני ומשמעותם ההיסטורית, הם מהווים גוף בעל עוצמה הולכת וגדלה של השפעה על מדיניותה הירוקה של לונדון. המוזאון שם לעצמו מטרה נוספת - הכרה בעיצוב גנים כאמנות. צורות אמנותיות אחרות כגון עיצוב גראפי מוכרות כבר כאמנות - כל אחת בזכות עצמה, בעוד שעיצוב הגנים נותר מאחור. באנגליה, כמדינה מובילה בתחום הגננות ועיצוב הגנים, ישנם מעצבים ברמה בינלאומית שלמדו ועובדים מלונדון. מעצבי גנים בעלי שם עולמי כמו בת' צ'אטו, פנלופה הובהאוז, טום סטיוארט-סמית ודן פירסון, ראויים להתמקם בתודעתנו לצד זהא חדיד, אניש קאפור, דייוויד הוקני ואמנים בריטיים בעלי שם עולמי.

אדווין בדינג ממציא את מכסחת הדשא

1830

יוצא לאור מגזין הגננות והגנים הראשון

1840

ג'ון לודון מפרסם את אנציקלופדיית הגינון

1822

סרגל זמן ירוק

נוסדה החברה המלכותית לגנים

1804

עורך המגזין "חיים בכפר" (Country Life) קליב אסלט (Clive Eselt) מסביר כיצד הגיעה לונדון לנקודה הבעייתית הזו ומדבר על הגינון בבריטניה כפעילות איקו-נוט: "הפעילות הזו מגדירה את מי שאנחנו. אנחנו פעילים בגינון יותר מכל אומה אחרת עלי אדמות, מלבד אולי ההולנדים שופעי הפרחים או היפנים ויחסייהם לעצי הברנסאי. אם אתם מחפשים את הנשמה שלנו, תמצאו אותה בין ערוגות הפרחים או במחסן העציצים שלנו". אסלט מנחה את ההתפתחות הרעיונית ואת ראשיתה של עבודת הגינון הבריטי כתשוקה פרטית מאד.

בסיפורי קנטרברי של צ'וסר, הצמיחה האישה קרניים לבעלה במרחב אינטימי אשר היה מוגן בחומה מהעולם החיצון. גנים אלו היו סודיים כמו אלה שראו האבירים במסעות הצלב במזרח התיכון. במובנים מסוימים יש כאן סגירת מעגל: יחד עם התקופה הכלכלית המאתגרת בעולם, אנחנו מתכנסים אל הבית שלנו והגן נתפס כמקום המפלט שלנו. הגדר החיה או גדר העץ יוצרות גבול

"גינון הוא העונג האנושי הטהור ביותר" (פרנסיס בייקון)

שמתאים לנטייה המסורתית שלנו להסתגר. בתקופת בית טיודור, כשאנשים צרכו רק תרופות שהם יכלו להפיק בעצמם, לצמחי המרפא נודעה חשיבות רבה. זהו נושא שאנחנו חוזרים אליו: חבר אחד נשבע בסגולות המרפא של מיץ הגזר שהפיק מחלקת הגינה שלו, והאחר משתכר מהזבל האורגני.

בתקופתו של ויליאם השלישי היללנו את הגן הרשמי, שאופייין בשדרות של עצים מסודרים ואבני הוד שהשתקפו במימי תעלות ובריכות בהשראת ארמונותיו של לואי ה-14. אבל ב-1708 חדרה לאנגליה האופנה המשמעותית ביותר, שנקראה על ידי האדריכל והמחזאי ג'ון וונבורו (Sir John Vanbrugh) "פיקטורסק". המונח הזה דימה את הגן לתמונה מעוררת השראה; מקום שמאפשר לאנשים ולאירועים הרהור חיוני ונעים. נולדה ממנו אסטיטיקה חדשה לגמרי, שלא התבססה על גיאומטריה ועקרונות רשמיים, אלא על אסוציאציות שנוצרו מתוך סצנות במוחו של המתבונן. פירות השפעתה של האופנה הזו נראים באלפי גנים ברחבי הממלכה, שתוארו כתרומתה הגדולה של אנגליה לתרבותה הוויזואלית של אירופה. ג'ון ראסקין (John Ruskin), מלומד ויקטוריאני שהוביל אף הוא את האידאה הזו, הטיף ליופי טבעי כחיסון מפני עליבותו של עולם מתועש.

(Louis Haghe)

נשים מתקבלות כגנות ראשונות בגני קי

האופנה השלטת: גן ורדים מעוצב בנפרד ומגודר. סמנד הביניים מתעשר, מקים בתים פרטיים ושואף לקשטם בגנים ראוותניים ובאופנות האחרונות. פחות דגש על הרמוניה

מדוונשייר, לימים קיבל תואר אביר מהמלכה ומאוחר יותר הפך למיליונר בזכות השקעות שעשה בחממות קטנות לגנים חובבים

חקלאי בעל השכלה מצומצמת שהפך לאחראי על גני הדוכס

קיום תערוכת לונדון הגדולה בקריסטל פאלאס, בעיצובו של ג'וזף פקסטון. פקסטון הוא כנראה הגן הויקטוריאני המפורסם ביותר: בנו של

"חיה כאילו אתה עומד למות מחר, עבוד בגן כאילו תחיה לעד"
(רודיארד קיפלינג)

למעלה: מתנדבים במוזאון הגנים הבריטי בכנסיית למבת' **בעמוד סמוך:** גינת גג פרטית בעיצובו של אנדי סטורג'ן

הודות להשפעתה ההולכת וגדלה של אופנת הפיקטורסק, נולדו הגן העירוני וגני הפרברים בראשית המאה העשרים. האמונה הייתה כי לאנשים "רגילים" צריכה להינתן האפשרות לחיות ולעבוד בקהילות ירוקות ובריאות, הרחק משאון העיר. דבר זה האיץ את התפתחותם של הפרברים הירוקים ובו בזמן הפך למושא ביקורתם של האדריכלים בשל המראה שלהם, ושל אנשי איכות הסביבה שלא אהבו את התלות שהתפתחה במכוניות. אפילו מרכזי הערים שלנו נבנו על פי עקרונות האופנה הפיקטורסקית: אם פריז היא עיר שמתוכננת בקפידה נוקשה של שדרות סימטריות, ההישג התכנוני הלונדוני – רחוב ריג'נט וסביבתו – מתחיל ומסתיים בפארק ציבורי. רק באנגליה יכולה להתקיים הצגת הגנים הגדולה בעולם

במרכז עיר הבירה במקום במרחב כפרי, מה שעוצר את התנועה ברחובות שסובבים את ככר סלואן בכל חודש מאי, כאשר נפתחת תערוכת הפרחים בבית החולים המלכותי בצ'לסי. באנגליה, הדוכסיות מגנות כמו ידיהן עם בוץ מתחת לצפורניים, באותה נחישות בה הן משתתפות בארוחות ערב מהודרות כשהן מטופחות ללא רבב. אז מה קרה לנו? היכן טעינו? ובכן, כאשר עוצב הגן העירוני הראשון בבירקנהד (Birkenhead) ב-1843 על ידי הדוכס מדבונשייר, ג'וזף פקסטון, הוא כלל סצנת אגמים ובתי מקדש – אלמנטים שניתן למצוא בגן אחווה כפרית. בעקבותיו, במקום תכנון בעל מראה טבעי, החלו לעצב גנים עם תצוגות מלאות חיים של צמחים בעיצוב גיאומטרי. חלק מזה התפתח לגאווה עירונית – למשל,

סרגל זמן ירוק

תוכנית הגנות הראשונה ברידי

1934

תכנית גינון לאומית ופתיחת גנים פרטיים ברחבי המדינה לצורך גיוס תרומות לצדקה

1927

אחרי מלחמת העולם הראשונה נאלצו בעלי הגנים לחלק את המגרשים לחלקות קטנות יותר, בשל עלויות התחזוקה הגבוהות

1918

ויליאם רובינסון מפרסם ספר ומפיץ את בשורת הגן הפראי והטבעי. הגן הבוטני הבריטי המלכותי נוצר על ידו ושם הוא בונה את אוסף פרחי הבר הבריטיים

1900

נפתח הקולג' הראשון לנשים גנות

1902

גינה לי בלונדון/אנדי סטורג'ן

בלונדון בנויים מהן. היום אנחנו משלבים אותן בהקשר מודרני. מכיוון שהגנים הם חלק כל כך משמעותי בתרבות שלנו ומכיוון שהלונדונים משקיעים יותר, מתקבלות תוצאות מרהיבות ועיצוב גנים ונוף הפך בשנים האחרונות למקצוע מבוקש ומדליק. אני מאמין שכאשר הכלכלה תתחזק - נמריא מחדש. יחד עם זאת, מכיוון שהשטחים הפרטיים מוגבלים בגודלם, הפארקים הציבוריים עדיין מאוד פופולאריים. למרבה הצער, הקיצוצים של ממשלת תאצ'ר בשנות השמונים הפכו את התחזוקה שלהם למעמסה. אם הייתי צריך להשוות את לונדון לברצלונה או לשיקאגו, אני חושב שהמרחבים הציבוריים העכשוויים אצלנו הם פחות איכותיים ובכל זאת, הפארקים הוותיקים שלנו הם יוצאים סן הכלל ואף התחלנו בפעולות לצמצום הפערים - מרחבים פתוחים חדשניים ויצירתיים תוכננו, אלא שאז הגיע המיתון האחרון, ומכיוון שהשטחים הללו מומנו ברובם על ידי גופים מסחריים, חלק גדול מהם מוקפא.

ברחבי אנגליה יש כמה שטחים ציבוריים נהדרים. לעתים קרובות זו תוצאה של יוזמה ממשלתית לחידוש אזורים אורבניים. מכיוון שבלונדון אין שטחים פנויים, יש מעט הזדמנויות לממש תכניות יצירתיות כאלה. זו גם הסיבה שמה שקורה סביב הפארק האולימפי הוא כל כך מיוחד ומרגש.

כתפיו נושאות משקל היסטורי לא פשוט, ולכן אין זה מפתיע שהמורשת שלנו הפכת את הגנים המסורתיים לפופולאריים ביותר. יחד עם זאת, בלונדון, לעומת שאר החלקים במדינה, קיימת יותר פתיחות לעיצוב גנים עכשווי, גם בבתים היסטוריים. היום, למשל, מקובל מאד לבחור בעיצוב פנים מודרני בבתים היסטוריים, כמו עיצוב מטבח עכשווי או יצירת המשך ויזואלי אל הגן שמאחורי הבית באמצעות דלתות זכוכית גדולות. הלקוחות הלונדונים מתוחכמים. הם מרבים בנסיעות וטוילים, מודעים מאוד לנושאי בריאות, עיצוב ואופנה. גנים מעוצבים נמצאים אצלם במקום מאוד גבוה בסדרי העדיפויות. כל זה יצר קרקע נוחה עבור מעצבי הגנים בטווח סגנונות רחב מאוד.

רוב הגנים שלנו בלונדון הם קטנים - חצר או גינת גג. אבל בשל מחירי הנדל"ן הגבוהים, בעלי הבתים מוציאים סכומים גבוהים מאוד על כל מטר רבוע ביחס לסכומים שנוהגים להוציא בפרברים או באזורים הכפריים.

המיקרו אקלים כאן נוח מכיוון שהטמפרטורה גבוהה בכמה מעלות לעומת האזורים הכפריים שמקיפים את העיר. על כן, יש לנו יכולת לגדל מגוון גדול מאוד של צמחים, כולל זנים סוב־טרופיים. אפשר גם לראות את השפעה של האדריכלות היסטורית שלנו בשימוש בחומרים, במיוחד בעבודה עם אבני יורק ומרטלנד, שבניינים רבים

שטיח פרחוני של שעון גינה או סמל היסטורי, עשויים מפרחים בשלל צבעים בככר העיר. זה תמיד משך תשומת לב והיווה תצוגה מרהיבה, אך גם יקרה מאד לתחזוקה. רוב הרשויות מתמודדות עם תקציבים הולכים וקטנים, והגננים עם שטיחי הפרחים היפים שלהם הפכו למטרה קלה לקיצוצים. הרשויות לא הצליחו להעלות רעיונות יצירתיים כיצד להחליף את שטיחי הפרחים שאינם יכריזים עוד להרשות לעצמם וכך נשארנו עם עושר פרטי והזנחת המרחב הציבורי. ראו את הגנים בלונדון: אלה שנמצאים מאחורי סורג ובריח הם ללא רבב; השאר הם לא יותר ממשטח החלקה לגלגליות, במקרה הטוב. למה אנחנו מסכימים לזה? לאנגליה יש הרי את הגננים היצירתיים ביותר בעולם, מדוע אין אנחנו מנהיגים מרד נגד הברוקרטים שרוצים לשלול מהאנשים הפשוטים את היופי הטבעי שהם יכולים ליהנות ממנו? אם מועצות ועיריות אינן מוכנות לטפח ולטפל בפארקים ציבוריים, הגיע הזמן להעביר זאת לידי קבוצות שייבנו על ידי תושביים מקומיים. לא יהיה מסובך למצוא אנשים שימלאו את התפקידים האלה. ייתכן שהתוצאות לא ייראו כיצירות מופת במסורת הפיקטורסקית, אבל וונברו וראסקין היו מאשרים זאת.

● מאשרים זאת.

נוסדת החברה
ההיסטורית לגנים

1965

מכסחת הדשא
של הובר מיוצרת
לראשונה מפלסטיק

1963

יוצא לאור ספר
בעל השפעה
עצומה: חינוכו
של הגן

1962

נוסד איגוד מסדר
הפרחים הלאומי

1959

סרגל זמן ירוק

מבצע הפירה ושתילה לחנן
הניצחון במלחמה. מנחה תכנית
גנות ברדיו קורא למאזינים
ליטול חלקות אדמה ולגדל
ירקות, בעיקר תפוחי אדמה
וכרישה

1940

הגר'ד הירוק

מוזאון הגנים נטל חלק חשוב בדיון הציבורי שהתנהלה בהנהגתו של ראש העיר בוריס ג'ונסון על פרויקט התשתית הירוקה של לונדון ופרויקט הגר'ד הירוק לעיר. מסמך העבודה שהופק לצורך קידום הנושא מיועד להמשיך את העבודה החשובה שנעשת במזרח לונדון ולחשוף את התכניות לשאר חלקי הבירה. על מנת שהדיון והקולות בנושא הזה לא יירדו מסדר היום הציבורי, הצליחו אנשי מוזאון הגנים להבטיח תקציבים ממשלתיים ועירוניים לארגונים מהמגזר השלישי, שימשיכו את עבודת ההסברה והובלת מקבלי ההחלטות. לאחרונה הם שיתפו פעולה עם המכון לעיצוב הנוף והציגו הצעה משותפת לתיקוני חוק שיבטיחו כי כל פרויקט בנייה חדש יכלול מרחב לגידולי גינה לכל הדיירים.

גני קיו מוכרזים כאתר מורשת עולמית של יונסקו

2003

(Aria Belli)

נפתח בנק זרעים

2000

החברה המלכותית לגנים מייסדת את המועצה לשימור צמחים וגנים

1979

מוזאון הגנים הבריטי נפתח בלמבת האז

1977

תכנית הטלוויזיה הראשונה בנושא גינות. כיום היא הוותיקה בעולם. משודרת מדי יום שישי בערב ומושכת למרקע מיליוני צופים

2000